

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет/інститут педагогічний
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Технології соціально-педагогічної роботи гувернера

Освітня програма Соціальна педагогіка
Спеціальність Соціальна робота

Галузь знань Соціальна робота

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “_” ____ 2020 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Компетентності
5. Результати навчання
6. Організація навчання курсу
7. Система оцінювання курсу
8. Політика курсу
9. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Технології соціально-педагогічної діяльності гувернера
Рівень вищої освіти	бакалавр
Викладач (-і)	К.пед.н., доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Ворошук Оксана дмитрівна
Контактний телефон викладача	0342570005
E-mail викладача	oksana.voroshchuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	2. Цикл професійної підготовки.
Обсяг дисципліни	90
Посилання на сайт дистанційного навчання	
Консультації	відповідно до графіку індивідуальних консультацій, що розміщений на інформаційному стенді кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
2. Анотація до курсу	
<p>Державною національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)» одним із пріоритетних напрямів реформування освіти визнано родинне виховання. Саме сім'я є підґрунтям формування особистості, вона є наріжним каменем духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. Так, у ст. 59 Закону України «Про освіту» зазначається:</p> <p>1.«Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості».</p> <p>2.«Батьки і особи, які їх замінюють, зобов'язані: постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей; сприяти здобуттю дітьми освіти у закладах освіти або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу...».</p> <p>Високий стандарт домашнього навчання і виховання в історії світової цивілізації забезпечувала гувернерська педагогічна система. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» «гувернантка», «гувернер» визначаються як особи, що наймалися для домашнього виховання й початкового навчання дітей в буржуазних і дворянських родинях. Звісно, на сучасному етапі гувернерство набуває оновленого змісту і, крім дошкільної та початкової освіти, охоплює такі форми роботи, як позашкільна, репетиторство тощо. Однак саме у ХХІ ст. проблема індивідуалізації освіти в сім'ї постала особливо гостро у зв'язку з доцільністю здійснення індивідуального виховання обдарованих дітей та дітей з відхиленням від норми поведінки. Домашній наставник може надати кваліфіковану допомогу учням, які відстають від ровесників у навчанні, в період підготовки до вступу у перший клас, здійснювати адаптацію до нового шкільного режиму дня, перебувати з дитиною під час тривалої хвороби і в реабілітаційний період. Професійної консультації потребують і батьки. Отож завданням гувернера є задоволення освітніх, виховних потреб, що виникають у сучасних сім'ях і є значущими для суспільства в цілому.</p> <p>За навчальним планом освітньої програми «Соціальна педагогіка» (бакалавр) вивчення курсу «Технології соціально-педагогічної діяльності гувернера» передбачено протягом VII семестру.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Метою навчальної дисципліни є — ознайомити студентів з історією виникнення та розвитком гувернерства в Україні як особливої сфе-ри діяльності людини, наукової галузі, навчальної дисципліни, використовуючи системний підхід:</p> <ul style="list-style-type: none"> • забезпечити професійну компетентність студентів у сфері ще одного напрямку соціальної роботи з дітьми і дорослими; • ознайомити студентів з гувернерськими системами навчання і виховання; • засвоїти теоретичні засади специфіки роботи гувернерів; • проаналізувати рівень професійної та допрофесійної підготовки цієї категорії соціальних працівників в Україні; • залучити студентів до науково-практичної роботи із зазначеної дисципліни. 	

4. Компетентності

Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати складні фахові завдання та практичні проблеми у галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки під час професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки щодо проведення досліджень, здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності : здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатності застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатності планувати та управляти часом; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатності спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово у професійній діяльності; навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; вміння виявляти, ставити, вирішувати проблеми; здатності приймати обґрунтовані рішення; здатності працювати в команді; навичок міжособистісної взаємодії; здатності мотивувати людей та рухатися до спільної мети; визначеності і наполегливості з поставлених завдань і взятих обов'язків.

Спеціальні, фахові компетентності: здатності оцінювати соціально-політичні процеси, пов'язані із соціальним розвитком держави; здатності аналізувати існуючу нормативно-правову базу, що визначає соціальну роботу та соціальне забезпечення; здатності до аналізу психічних властивостей, станів і процесів, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади; здатності до діяльності з попередження соціальних ризиків, складних життєвих обставин, запобігання та вирішення соціальних конфліктів; здатності до розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб; здатності вивчати соціальну проблему за допомогою методів і форм соціально-педагогічної роботи; здатності оцінювати проблеми, потреби, специфічні особливості та ресурси клієнтів; здатності розробляти шляхи подолання проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення; здатності до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; здатності ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту; здатності до розробки та реалізації соціальних проектів і програм для системи служб соціальної роботи; здатності дотримуватися етичних принципів і стандартів соціальної роботи; здатності до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері

5. Результати навчання

У результаті прослуханого курсу студент повинен:

Знати:

- Місце соціального гувернера в історії світової цивілізації, розкрити

соціально значення його діяльності;

- Зміст основних технологій, які вироблені сучасною соціально-педагогічною і психологічною науками і практикою роботи з дітьми;
- Основні методи роботи гувернера з дітьми при різних обмеженнях життєдіяльності;
- Форми роботи з батьками, де працює гувернер.

Вміти:

- Використовувати досвід гувернерської практики минулих поколінь;
- Впроваджувати основні технології роботи соціального гувернера з дітьми;
- Співпрацювати з батьками дитини.

Мета проведення лекції.

Мета – теоретично обґрунтувати соціальну сутність професії «соціальний гувернер»; ознайомити соціальних педагогів з їх діяльністю з дітьми, а також просвітницької, консультативної допомоги сім'ї, де працює гувернер.

Завдання проведення лекцій.

У результаті про ведення лекцій студенти повинні:

Знати:

- генезис зародження і розвитку гувернерського виховання від найдавніших часів;
- сучасні методики гувернерського виховання;
- основні напрямки і методики індивідуального навчання і виховання з дітьми різних вікових груп;
- основи сімейного виховання дітей.

Вміти:

- співпрацювати з сім'єю, в якій виховується дитина;
- використовувати методичні підходи індивідуального навчання і виховання в домашніх умовах;
- планувати режим дня та освітньої діяльності вихованця;
- організувати дозвілля дітей.

Мета проведення практичних (семінарських, лабораторних) занять.

Мета – оволодіти специфікою діяльності «соціального гувернера», навичками ефективного спілкування з дитиною та її сімєю, методами і прийомами індивідуального виховання у сім'ї.

Завдання проведення практичних (семінарських, лабораторних) занять.

У результаті проведення практичних (семінарських, лабораторних) занять студенти повинні:

Знати

- досвід гувернерської практики;
- особливості виховання дитини у сім'ї;
- специфіку індивідуального навчання і виховання дітей;
- обов'язки гувернера у сім'ї.

Вміти

- впроваджувати досвід гувернерської практики;
- використовувати методики індивідуального навчання і виховання;
- працювати з сімєю дитини;

- організувати розпорядок дня дитини та змістовне дозвілля.

6. Організація навчання курсу

Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
Лекції			12		
семінарські заняття / практичні / лабораторні			18		
самостійна робота			60		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий		
5	Соціальна робота	3	нормативний		
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
ТЕМА 1. ГУВЕРНЕРСТВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ Визначення поняття «гувернерство». Професія соціальний гувернер. Тенденції розвитку гувернерства. Напрями роботи соціального гувернера. Зміст діяльності гувернера.	Лекція	2, 4, 5, 13, 22,23	2	5 б. за підготовку додаткових завдань, активну участь під час лекції	Самостійну роботу виконати упродовж тижня після проведення лекції.
ТЕМА 2. ВИНИКНЕННЯ ГУВЕРНЕРСТВА В СВІТОВІЙ СУСПІЛЬНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ. ХАРАКТЕРИСТИКА ГУВЕРНЕРСТВА В КІНЦІ XVIII-XIX ст. ГУВЕРНЕРСЬКІ МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ Актуальність відновлення інституту гувернерства у соціальному середовищі сучасної України. Підходи світової науки до виникнення гувернерства як системи формування особистості. Гувернерське виховання в країнах Стародавнього Сходу. Система гувернерського виховання в Стародавній Греції. Індивідуалістичні підходи до виховання в Стародавньому Римі. Домашнє навчання і виховання в Київській Русі. Тенденції розвитку гувернерства в період Відродження та Реформації. Гувернерство у період	Лекція, семінар	4, 9, 11, 17, 21	2 2	5 б. за підготовку додаткових завдань, активну участь під час лекції 5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення	Самостійну роботу виконати упродовж тижня після проведення лекції. Протягом семестру згідно з розкладом занять 3

<p>українського Відродження. Методичні підходи до теорії й практики індивідуального домашнього виховання й навчання у XVI – XVIII ст. Й. Песталоцці, Й. Герbart, А. Дістервег про домашнє виховання і навчання. Основні педагогічні течії XIX ст. Стан гувернерства в Російській Імперії у XVIII - XIX ст. Основні положення концепції Ястребцева про гувернерське виховання і навчання дитини. Ф. Кочержинський про навчання за звуковим методом. І. Паульсон про методику навчання читання. Система навчання читання Ф. Грекова. В. Волкович та С. Лібрович про значення книжки в житті дитини.</p> <p>ТЕМА 3. ФУНКЦІОНУВАННЯ ГУВЕРНЕРСТВА У XX – НА ПОЧАТКУ XXI СТ.</p> <p>Основні педагогічні течії кінця XIX – початку XX ст. Методика гувернерського виховання в Російській імперії у XIX – на початку XX ст. Місце гувернерського домашнього навчання і виховання в радянській системі освіти. Стратегічні напрямки і методики індивідуального виховання XXI ст.</p> <p>ТЕМА 4. ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА У СІМ'ї</p> <p>Роль дорослого у вихованні та розвитку дитини. Виховна функція сім'ї. Особливості сімейного виховання дошкільників. Типи поведінки батьків. Авторитет батьків. Принципи сімейного виховання. Виховний потенціал сім'ї. Педагогічна культура батьків та їх виховання. Вивчення сімейного ладу та психолого-педагогічної культури сім'ї. Методика контактної взаємодії з сім'єю.</p>	<p>Лекція, семінар</p> <p>Семінар</p>	<p>4, 9, 11, 17, 21</p> <p>3, 8, 10, 12, 13, 20, 24, 25</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>	<p>5 б. за підготовку додаткових завдань, активну участь під час лекції</p> <p>5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення</p> <p>5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення</p>	<p>Самостійну роботу виконати упродовж тижня після проведення лекції. Протягом семестру згідно розкладом занять 3</p> <p>Протягом семестру згідно розкладом занять 3</p>
--	---------------------------------------	---	----------------------------	---	--

<p>Консультування у роботі соціального гувернера. Ідеї педагогіки співробітництва у діяльності соціального гувернера.</p> <p>ТЕМА 5. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ</p> <p>Вікова періодизація дитинства. Особливості анатомо-фізіологічного та психологічного розвитку дітей дошкільного віку. Показники рівня розвитку дитини. Особливості виховання дітей дошкільного віку. Врахування індивідуальних особливостей дітей. Врахування темпераменту у вихованні дитини.</p> <p>Вікові кризи у розвитку дітей (1, 3 і 6-7 років). Поради соціального гувернера щодо пом'якшення їх протікання. Основні потреби дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічна характеристика дітей молодшого шкільного віку (6—7 — 10—11 років) Проблеми психології молодшого шкільного віку (соціальна ситуація розвитку молодшого школяра; навчальна діяльність як провідна; новоутворення психічного розвитку; розвиток пізнавальної сфери; розвиток емоційно-вольової сфери та особистості молодшого школяра). Особливості діяльності соціального гувернера з дітьми молодшого шкільного віку: поради щодо виконання домашніх завдань, профілактика психологічного навантаження школяра, привчання до праці. Комп'ютер і здоров'я дитини молодшого шкільного віку. Діяльність соціального гувернера з дітьми підліткового віку.</p> <p>ТЕМА 6. ПРОФІЛАКТИКА ЕМОЦІЙНИХ ТА ПОВЕДІНКОВИХ ПРОБЛЕМ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ</p>	<p>Лекція, семінар</p>	<p>4, 14, 15, 19, 21</p>	<p>2 2</p>	<p>5 б. за підготовку додаткових завдань, активну участь під час лекції 5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення</p>	<p>Самостійну роботу виконати упродовж тижня після проведення лекції. Протягом семестру згідно розкладом занять</p> <p>3</p>
--	------------------------	--------------------------	----------------	--	--

<p>Актуальність питання емоційних та поведінкових проблем у дітей дошкільного віку. Самооцінка дитини. Дитяча впертість: причини та поради. Агресивна поведінка дитини та основні напрямки роботи з нею. Страхи у дітей. Особливості роботи соціального гувернера з тривожними дітьми. Гіперактивні діти: основні проблеми та поради для їх вирішення. Заздрість та суперництво між дітьми. Позиція соціального гувернера.</p>	Семінар	4, 6, 14, 15, 19, 24	2	5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення	Протягом семестру згідно розкладом занять 3
<p>ТЕМА 7. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ Діти з особливими потребами як актуальна проблема соціальної педагогіки. Проблеми сімей, які виховують дітей-інвалідів. Взаємодія соціального гувернера з сім'єю, що виховує дитину з особливими потребами. Система реабілітації дитини з особливими потребами. Функції, форми, методи та підходи до діяльності соціального гувернера у роботі з сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами. Педагогічна допомога родині (матері) у вихованні дитини з особливими потребами.</p>	Лекція, семінар	4, 13, 20, 24, 25, 26	2 2	5 б. за підготовку додаткових завдань, активну участь під час лекції 5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення	Самостійну роботу виконати упродовж тижня після проведення лекції. Протягом семестру згідно розкладом занять 3
<p>ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ Поняття дитячої обдарованості. Типологія обдарованості. Проблеми обдарованих дітей. Принципи, функції, знання та вміння, необхідні соціальному гувернеру у роботі з обдарованими дітьми. Умови розвитку обдарованості дитини. Діти індиго та особливості соціально-педагогічної роботи з ними.</p> <p>ТЕМА 9. ТЕХНОЛОГІЯ</p>	Лекція, семінар	4, 12, 13, 21, 22	2 2	5 б. за підготовку додаткових завдань, активну участь під час лекції 5 балів	Самостійну роботу виконати упродовж тижня після проведення лекції.

<p>ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ У РОДИННОМУ КОЛІ Дозвільно-оздоровча сфера сім'ї. Функції, рівні, закономірності дозвілля. Значення сімейних традицій у житті родини. Свята, обряди в родинному колі: родини, хрестини, дні народження, новосілля, похорони. Розробка та представлення сценарію сімейного свята для дитини.</p> <p>ТЕМА 10. СОЦІАЛЬНЕ ГУВЕРНЕРСТВО В ДИТЯЧОМУ БУДИНКУ СІМЕЙНОГО ТИПУ Основні положення щодо організації ДБСТ. Актуальні проблеми функціонування ДБСТ. Підготовка батьків до створення ДБСТ. Проблеми адаптації дітей у ДБСТ. Забезпечення партнерської взаємодії батьків та дітей. Проблеми адаптації дитини до життя у ДБСТ (чи прийомній сім'ї). Напрямки діяльності та функції соціального гувернера у ДБСТ. Методи виховання дітей у прийомних сім'ях та ДБСТ. Формування ідентичності дитини та підвищення її самооцінки. Попередження та вирішення конфліктів у ДБСТ. Поради батькам-вихователям щодо деяких поведінкових, емоційних проблем дітей (крадіжки, вживання нецензурних слів, шантаж батьків, депресії) та проблем у інтелектуального розвитку (невстигання у школі)</p>	<p>Семінар</p> <p>Семінар</p>	<p>4, 13, 14, 19, 24</p> <p>4, 13, 18, 24</p>	<p>2</p> <p>2</p>	<p>відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення</p> <p>5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення</p> <p>5 балів відповіді за теоретичні питання, 5 балів – за повідомлення</p>	<p>Протягом семестру згідно розкладом занять 3</p> <p>Протягом семестру згідно розкладом занять 3</p> <p>Протягом семестру згідно розкладом занять 3</p>
7. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу		Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів: поточний			

	контроль – загальна відповідність заявленим компетентностям за результатами практичних та семінарських занять – 50 балів (усний контроль: опитування, бесіди, доповіді, повідомлення на задану тему та ін. та письмовий контроль: контрольна робота в письмовій формі, реферат, виклад матеріалу на задану тему в письмовому вигляді та ін.); підсумковий контроль, (екзамен в письмовій або тестовій формі) – 50 балів. Разом: 100 балів.
Вимоги до письмової роботи	Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань і завдань ККР.
Семінарські заняття	Оцінюються за п'ятибальною системою (Передбачає виконання тестових завдань, практичних творчих завдань, усних і письмових відповідей).
Умови допуску до підсумкового контролю	Якщо студент протягом семестру за підсумками контролів набрав (отримав) менше 25 балів, він до екзамену не допускається

8. Політика курсу

Політика навчальної дисципліни Активна участь студентів на практичному занятті під час опитування, відвідування лекційних занять, ініціативність студентів в обговоренні дискусійних тем, своєчасність виконання самостійної роботи, заохочення студентів до науково-дослідної роботи.

9. Рекомендована література

1. Агапова І.А., Давидова М.А. Скоро в школу! Тести, ігри і упражнения для дошкільнят. - М.: ООО «ИД РИПОЛ классик», ООО Издательство «ДОМ. XXI век», 2007. - 224с.
2. Архипова С, Майборода Г. Соціальна педагогіка: Навчально-методичний посібник. – Черкаси-Ужгород: Мистецька лінія, 2002. – 268 с.
3. Бондарчук О. Психологія сім'ї. – К., 2001. – 95 с.
4. Верхоляк М. Р. Теоретико-методологічні засади навчально-виховної діяльності соціального гувернера: навчально-методичний посібник/М. Р. Верхоляк. – Львів, видавництво «Растр 7», 2010. 188с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
6. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навчальний посібник для ВНЗ. - К.: Видавничий Дім „Слово”, 2008. - 240с.
7. Ильина М.Н. Подготовка к школе: развивающие тесты и упражнения. - СПб.: Пшер, 2006.-205с.
8. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том І. Основи родинних взаємовідносин. – Івано-Франківськ, 2006. – 288 с.
9. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ ст. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
10. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: Навч.посіб. - К.: Знання, 2006. – 324 с.
11. Левківський М. Історія педагогіки: Підручник. – Київ, Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
12. Линьова І.О. Вплив родини на розвиток обдарованості дитини // Обдарована дитина. - 2006.-№5.-С.41-45.
13. Леонова В. І. Технології роботи соціального гувернера: навчальний посібник/ В. І. Леонова. –Одеса, видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 244с.
14. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкільця: У 3-х частинах. – Ч. 2: Навч. Посіб. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360 с.
15. Лисенко Н. В. Теорія і методика екологічної освіти: дошкільник-педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. – 400 с.
16. Лукашевич М., Мигович І. Теорія і методи соціальної роботи –К., 2003.–168 с.
17. Любар О., Стельмахович М. Історія української школи і педагогіки. – К., 2003. – 450 с.
18. Пеша І. В. Дитячі будинки сімейного типу як особлива форма сімейної опіки над дітьми сиротами, позбавленими батьківського піклування // Український соціум. – 2003. - №1. –С.

72 – 80.

19. Поніманська ТІ. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: „Академвидав”, 2006. – 252 с.
20. Романовська Д. Технології роботи з батьками. - К: Главник, 2007.
21. Сарапулова Є. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.
22. Словник шкільного психолога / уклад. Л. В. Туріщева. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 107 с.
23. Стинська В. Робота гувернера: історико-педагогічний аспект. Методичні рекомендації. – Івано-Франківськ, 2005. – 72 с.
24. Трубавіна І. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю. – К., 2001. – 70 с.
25. Туріщева Л. В. Робота шкільного психолога з батьками. Навчально-методичний посібник для вчителя. – Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада +», 2007.
26. Туріщева Л. В. Увага! Особливі діти. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 128 с.

Викладач _____